การศึกษาเอกลักษณ์ชุมชนเพื่อการอนุรักษ์

บ้านสาขลา

ตำบลนาเกลือ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

นายชรัด พิริยะวัฒน์ 447 18050 21

น.ส.ปาจรีย์ ประเสริฐ 447 41736 25

น.ส.ผกาสวรรค์ ปรัชญคุปต์ 447 41788 25

นายสมพงษ์ กุลวโรตตมะ 447 42227 25

ทำไมต้อง "สาขลา" ?

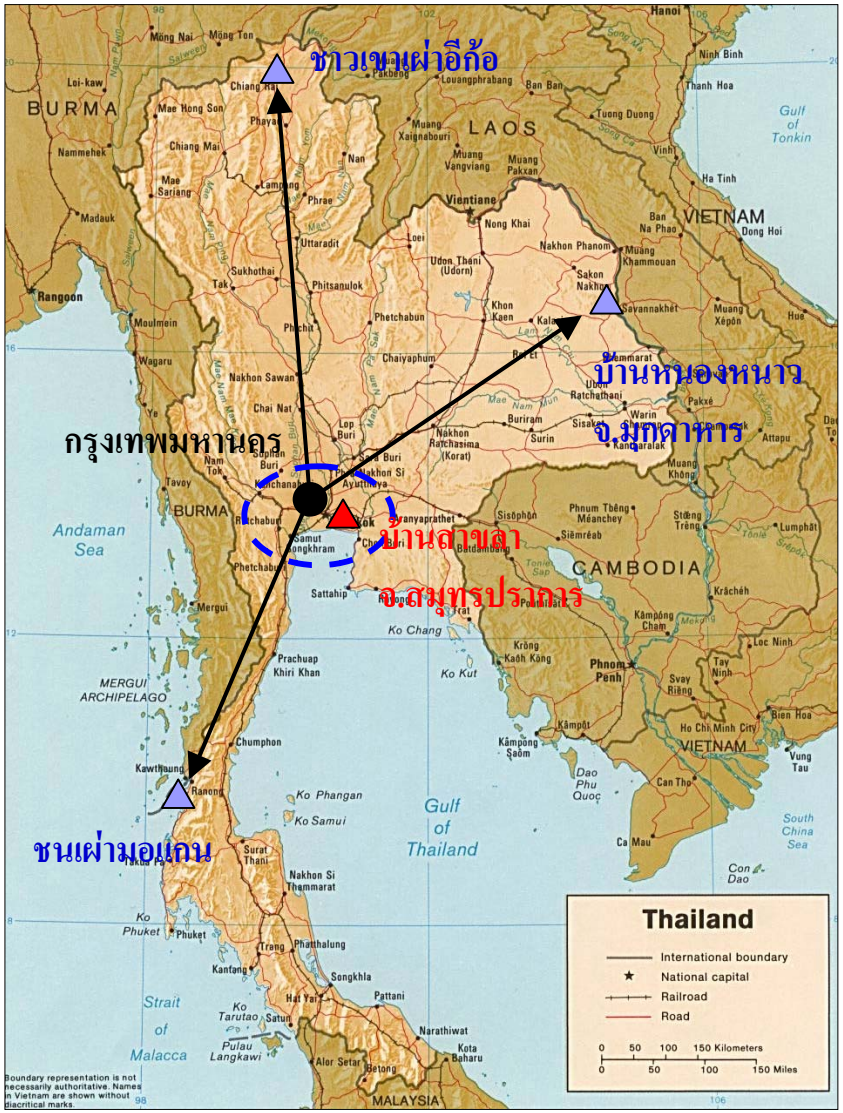

งานศึกษาชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ เป็นส่วนหนึ่งของวิชา **"การอนุรักษ์ชุมชนเมือง"(Urban Conservation)** ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจถึงกระบวนการและวิธีการค้นหาคุณค่าอันควรแก่การอนุรักษ์ รวมถึงเอกลักษณ์ของชุมชน...

ก่อนจะมาถึงบ้านสาขลา เราได้ทำการเลือกชุมชนที่น่าสนใจในการศึกษาไว้หลายชุมชน เช่น ชนเผ่าอีก้อ , บ้านหนองหนาว จ.มุกดาหาร และชนเผ่ามอแกน หมู่เกาะสุรินทร์ ซึ่งแต่ละชุมชนต่างก็มีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชนอย่างเห็นได้ชัด

แต่เมื่อพิจารณาปัจจัยหลายๆ ประการ ทำให้เราเลือกที่จะศึกษา **บ้านสาขลา จ.สมุทรปราการ** ชุมชนเล็กๆ ที่ดูเรียบง่ายไม่โดดเด่นอะไรมากนัก แต่เมื่อเราได้เข้าไปสำรวจพื้นที่ในเบื้องต้น กลับรู้สึกว่ามีบางอย่างที่น่าสนใจและแตกต่างจากที่อื่นๆ ซึ่งเราต้องค้นหากันต่อไป...

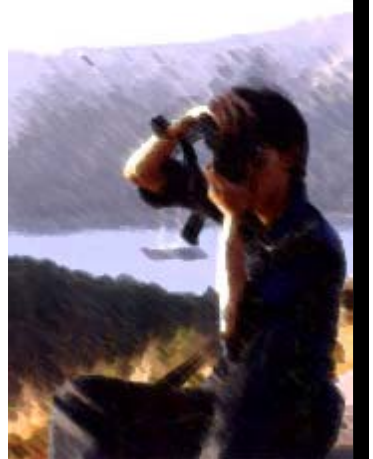

"บ้านสาขลา"

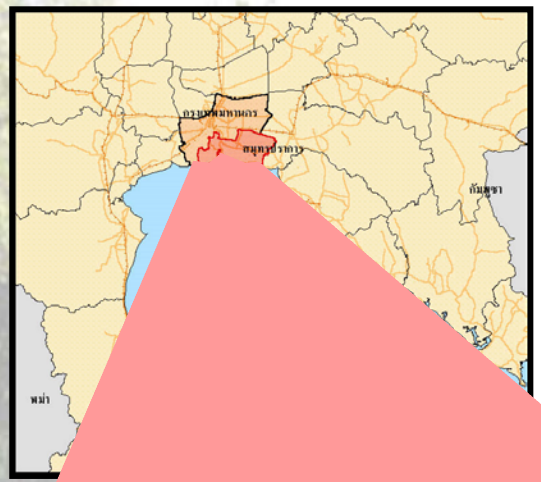

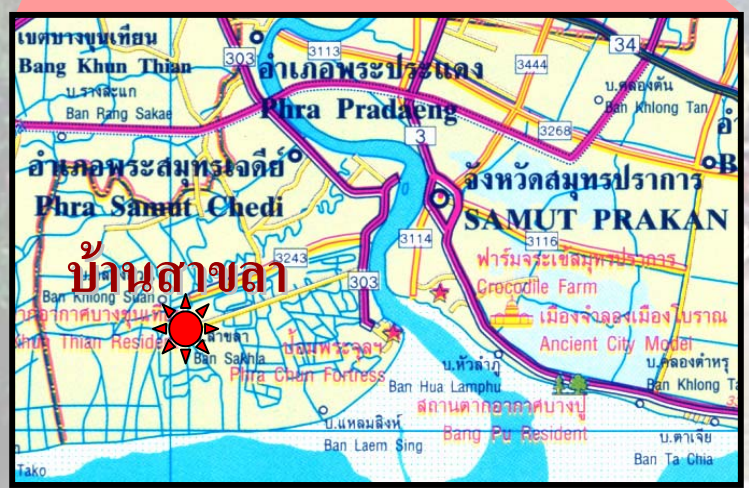

บ้านสาขลา เป็นชุมชนเล็กๆ แห่งหนึ่งในอำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในด้านที่เป็นแหล่งโรงงานอุตสาหกรรม หมู่บ้านสาขลาเป็นชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งถิ่นฐานกันมาตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ แต่เริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวเมื่อประมาณ 2-3 ปีก่อน ในเรื่องของการทำกุ้งเหยียด เรือนไทยปั้นหยา รวมทั้งพระปรางค์เอียง ซึ่งได้รับการกล่าวขานว่ามีเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย ชุมชนแห่งนี้และพื้นที่ใกล้เคียงได้รับการพัฒนาขึ้นจากเดิมเป็นอย่างมากในช่วงหลัง มีการตัดถนนลาดยางซึ่งไปสุดอยู่ที่หมู่บ้านพอดี ขณะที่มีการตั้งร้านอาหารสำหรับบริการนักท่องเที่ยวอยู่สองฝั่งถนน

มักมีผู้กล่าวว่า “การพัฒนาและการอนุรักษ์เป็นสิ่งที่สวนทางกัน” บ้านสาขลาแห่งนี้กำลังเดินทางเข้าสู่ทางสองแพร่ง ในขณะที่มีความเจริญเข้ามาสู่ชุมชน สิ่งดีๆ ที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ก็กำลังเลือนหายไปทุกที...

การศึกษาในครั้งนี้มุ่งที่จะค้นหาสิ่งเหล่านั้น ซึ่งยังดำรงอยู่ในชุมชน เพื่อเก็บบันทึกเอาไว้ รวมทั้งยังสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาต่อไป

ที่ตั้งและพื้นที่ศึกษา

ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณชุมชนบ้านสาขลา ปี พ.ศ.2544

ชุมชนบ้านสาขลา ตั้งอยู่ริมคลองสาขลา ซึ่งเป็นคลองที่แยกจากคลองสรรพสามิต ในเขตตำบลนาเกลือ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ ห่างจากตัวจังหวัดสมุทรปราการประมาณ 15 กม.

บ้านสาขลา อยู่ในเขตการปกครององค์การบริหารส่วนตำบลนาเกลือ ซึ่งหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่ศึกษามี 4 หมู่บ้านได้แก่ หมู่ที่ 3 , 4 , 5 และ 7 บ้านสาขลา

กรอบในการศึกษา

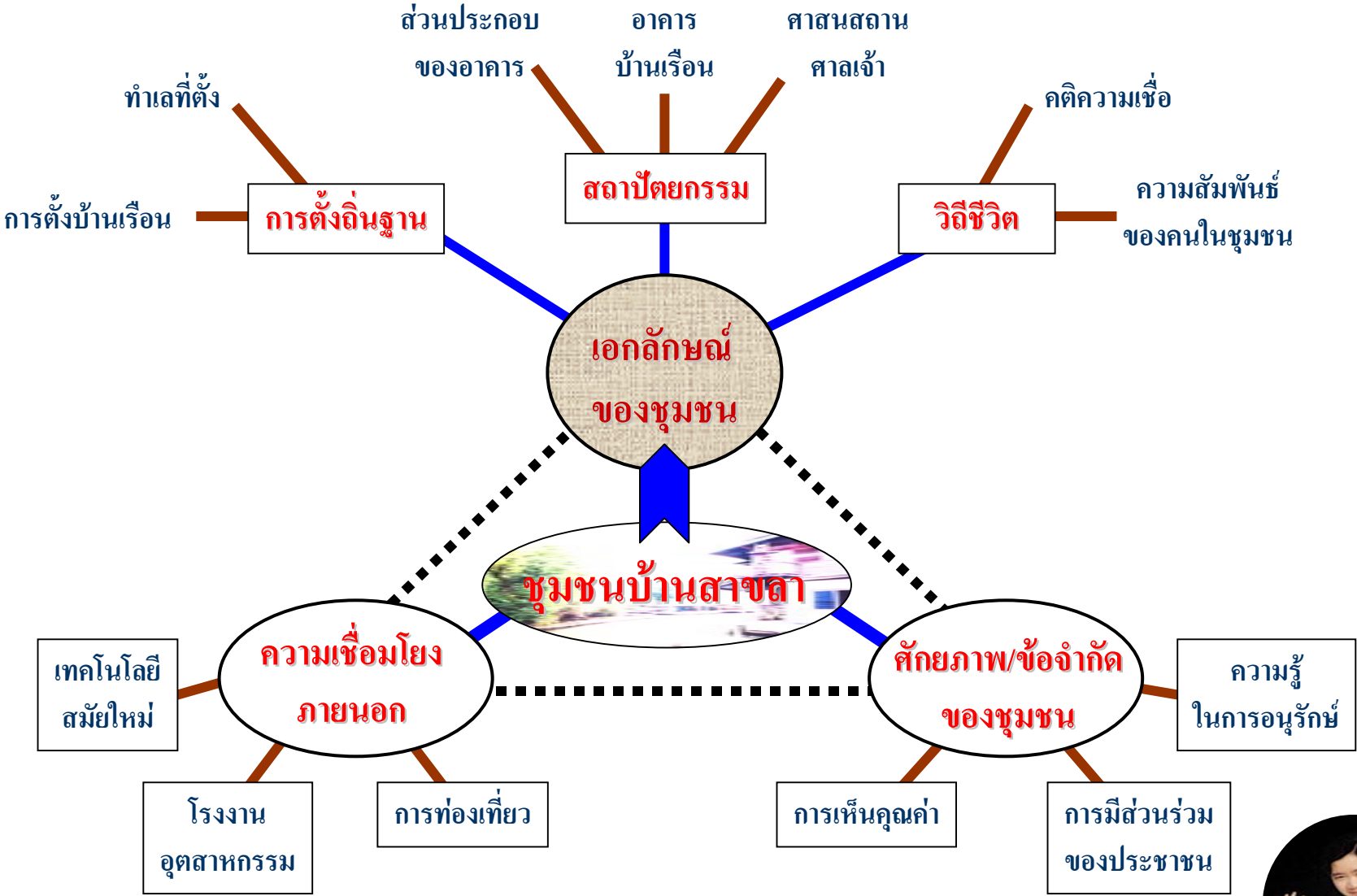

กรอบในการศึกษา

ในการศึกษาชุมชนบ้านสาขลา เพื่อเสนอแนะคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์และแนวทางการอนุรักษ์ จะเริ่มจากการศึกษาองค์ประกอบด้าน **ศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชน** โดยให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ คือ **คนและกลุ่มคน** ที่อยู่ในพื้นที่ ทั้งในส่วนของคุณค่าต่างๆ ด้วยการยอมรับของคนในชุมชนเอง และ**การมีส่วนร่วม**ในการสืบสานสิ่งดีงามเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไป **การใช้ความรู้ในการอนุรักษ์**อย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อไม่ให้เกิดผลเสียจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์

ความเชื่อมโยงจากสภาพแวดล้อมภายนอก ที่ส่งผลต่อชุมชนบ้านสาขลาทั้งในทางบวกและทางลบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจาก**เทคโนโลยีสมัยใหม่ โรงงานอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว** เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะต้องศึกษา เพื่อคาดการณ์ถึงแนวโน้มการขยายตัวและอิทธิพลที่จะมีต่อคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไป

กรอบในการศึกษา

ทั้ง 2 องค์ประกอบข้างต้น จะเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวิเคราะห์เบื้องต้น เพื่อสรุปเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านสาขลา โดยแยกพิจารณาเป็น ประเด็นต่างๆ 3 ด้าน คือ

ประเด็นทางด้านการตั้งถิ่นฐาน เพื่อทำความเข้าใจถึงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ว่ามีความแตกต่างหรือใกล้เคียงกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอื่นในประเทศไทยหรือไม่ ทั้งนี้จะพิจารณาจาก**ลักษณะการตั้งบ้านเรือน และลักษณะทำเลที่ตั้ง**

ประเด็นทางด้านสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นลักษณะที่เห็นได้ชัดเจน เป็นรูปธรรมมากที่สุด โดยพิจารณา **อาคารบ้านเรือน** ด้วยการแบ่งกลุ่มช่วงอายุของบ้าน และลักษณะเฉพาะของโครงสร้างบ้าน **ส่วนประกอบของอาคาร** ไม่ว่าจะเป็นฝาไม้ หน้าต่าง ระเบียง ชายคา ไม้ฉลุ ค้ำยันไม้ และการตกแต่งประดับอาคารบ้านเรือนด้วยต้นไม้ **ศาสนสถาน** โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจดีย์ หรือพระปรางค์ต่างๆ ซึ่งจะสะท้อนคติความเชื่อและลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรม **ศาลเจ้า และศาลพระภูมิ** ตามคติความเชื่อที่มีเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากชุมชมที่อยู่บนบกหรือพื้นราบ

ประเด็นทางด้านวิถีชีวิต ให้ความสำคัญกับการดำเนินชีวิตที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เป็นการพิจารณาร่วมกับ**คติความเชื่อ และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน**

ประวัติความเป็นมา...

บ้านสาขลา เพี้ยนมาจาก **“บ้านสาวกล้า”** มีประวัติความเป็นมายาวนาน เล่ากันว่าครั้งเสียกรุงครั้งที่ 2 ผู้ชายออกไปรบจนหมด หมู่บ้านเหลือแต่ผู้หญิง เมื่อมีทัพพม่าผ่านมาทางเรือ หญิงสาวในหมู่บ้านก็ฉวยอาวุธเท่าที่จะหาได้ บางคนแบกสากตำข้าวขนาดใหญ่ออกมาท้าทายพม่า พวกพม่าเห็นคนไทยแบกสากคิดว่าเป็นปืนใหญ่ จึงพากันถอยหนีไป ตั้งแต่นั้นมาจึงได้ชื่อเรียกชุมชนแห่งนี้ว่า บ้านสาวกล้า และเพี้ยนเป็นบ้านสาขลาในที่สุด

ประวัติความเป็นมา ชุมชนบ้านสาขลา ตำบลนาเกลือ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ริมน้ำและลำคลองเป็นเวลานานร่วม 200 ปี เดิมมีอาชีพทำนาข้าว แต่ต่อมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ซึ่งเกิดจากระดับน้ำทะเลซึมเข้ามาแทนที่น้ำจืดในดินมากขึ้น ทำให้ไม่สามารถทำนาข้าวต่อไปได้ จึงต้องเปลี่ยนอาชีพมาทำนาเกลือ แต่เนื่องจากการขนเกลือไปขายทำได้ยากลำบาก ประกอบกับเกลือมีราคาไม่ดี ชาวบ้านจึงเปลี่ยนอาชีพมาทำนากุ้งและเลี้ยงปูทะเลแทน

ลักษณะทางกายภาพ

สภาพแวดล้อมธรรมชาติ

ลักษณะพื้นที่ที่ชาวชุมชนอยู่อาศัยมีสภาพเป็นพื้นที่ป่าชายเลน มีต้นไม้ประจำถิ่น คือ ต้นแสม โกงกาง ลำพู ชุมชนนี้มีลักษณะทางกายภาพที่น่าสนใจ คือ เมื่อมองจากภาพถ่ายทางอากาศพบว่าเป็นชุมชนกลุ่มใหญ่ ประมาณ 1,157 ครัวเรือน กระจุกรวมกันอย่างหนาแน่น อยู่ในดงป่าชายเลน มองไม่เห็นจากภายนอก ทำให้สมัยก่อนชุมชนนี้ได้ถูกขนานนามว่า ชุมชนลับแล และมีลำคลองหลายสายวิ่งตัดไปมาซึ่งใช้สัญจรกันเฉพาะในชุมชน การติดต่อกับชุมชนภายนอกเป็นไปโดยลำบาก เนื่องจากการเข้าถึงชุมชนในสมัยก่อน ต้องใช้ลำคลองสรรพสามิตเท่านั้น

จากลักษณะการตั้งถิ่นฐานและการประกอบอาชีพทำให้เห็นชัดว่าชุมชนนี้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสภาพแวดล้อมไม่ว่าจะเป็น คลอง ทะเล ป่าชายเลน และสัตว์หน้าดินต่างๆ เช่น ปูก้ามดาบ ปลาตีน นกกระยาง เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่ยังคงมีอยู่

ลักษณะทางกายภาพ

การตั้งถิ่นฐาน

จากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่กล่าวมาแล้ว คือมีคลองหลายสายล้อมรอบ และอยู่ใกล้กับปากอ่าวไทย (นั่งเรือหางยาวออกไปทะเลประมาณ 15 นาที) ทำให้คลองได้รับอิทธิพลของทะเลหนุนขึ้น-ลงรวดเร็วมาก ซึ่งทำให้เกิดน้ำท่วม บ้านเรือนส่วนใหญ่ที่พบเห็นจึงมีใต้ถุนสูง และมีการตั้งถิ่นฐานเกาะตัวกันอย่างหนาแน่นตามแนวคลอง คือคลองสาขลาและคลองลัด มีทางเดินแคบๆ เชื่อมในชุมชน โดยชาวบ้านใช้ประโยชน์จากเส้นทางสัญจรทั้งสองแบบ เมื่อระยะเวลาผ่านไปการคมนาคมทางบกได้เข้ามามีบทบาทมากกว่า โดยมีการตัดถนนเข้ามายังชุมชน แต่มาสิ้นสุดอยู่บริเวณหน้าวัดสาขลา เนื่องจากข้อจำกัดของพื้นที่

ลักษณะกายภาพที่สำคัญที่ทำให้ชุมชมนี้ยังคงเป็นชุมชนปิดที่ค่อนข้างสงบไม่พลุกพล่าน เนื่องมาจากที่ตั้งชุมชนไม่ได้เป็นทางผ่านไปยังพื้นที่อื่นๆ อีกทั้งถนนและทางเท้าในชุมชนนั้นแคบ รถไม่สามารถเข้าออกได้ การเดินทางภายในจึงใช้การเดินเท้าและการใช้รถจักรยาน ลักษณะการเกาะกลุ่มของบ้านเรือนภายในชุมชนส่วนใหญ่จะเรียงไปตามเส้นทางการเดินทาง คือ แนวคลอง ถนนและทางเดินเท้า แต่ในปัจจุบัน บ้านเรือนจะหันหลังบ้านให้กับคลองและหันด้านหน้าของบ้านให้กับทางเดินเท้าหน้าบ้าน เพื่อใช้เป็นเส้นทางประกอบกิจกรรมต่างๆ

ลักษณะทางกายภาพ

การใช้อาคาร ส่วนใหญ่เป็นที่พักอาศัย มีร้านค้าขนาดเล็กตั้งอยู่ตามจุดเชื่อมต่างๆ ของพื้นที่

ลักษณะทางกายภาพ

การใช้อาคาร

บ้านพักอาศัย : กระจายตัวอยู่ทั่วไปตามแนวคลอง ถนนและทางเดิน ส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ 2 ชั้น อายุประมาณ 50 ปี มีบ้านที่สร้างใหม่อยู่ประปราย

ร้านค้า : มีตลาดอยู่ 1 แห่ง ส่วนร้านค้าเป็นร้านเล็กๆ ซึ่งใช้เป็นบ้านพักอาศัยด้วย ตั้งอยู่ตามทางสายหลักและทางแยกของชุมชน ประกอบกิจการค้าที่ให้บริการในชุมชน อาทิ ร้านขายของชำ ร้านอาหาร ร้านเสริมสวย

สถานที่ราชการ : สถานที่ราชการในชุมชนบ้านสาขลา มีอยู่ 3 แห่ง ได้แก่ สถานีตำรวจภูธรตำบลนาเกลือ สถานีอนามัย และที่อ่านหนังสือพิมพ์

ศาสนสถาน : มีวัดซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน คือวัดสาขลา และมีศาลเจ้าอยู่ 5 แห่ง ตั้งอยู่ตามจุดต่างๆ ในชุมชน

โรงเรียน : มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 แห่ง คือโรงเรียนชุมชนวัดสาขลา

โรงงาน : มีอยู่ประมาณ 4 แห่ง เป็นโรงงานทำปลา และโรงน้ำแข็งสำหรับแช่ปลา แทรกตัวปะปนอยู่กับ บ้านพักอาศัย

ลักษณะทางกายภาพ

สถาปัตยกรรม – วัด

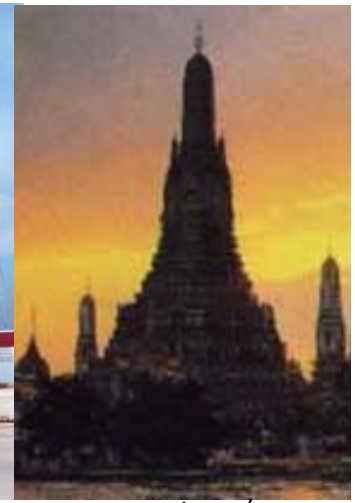

พระปรางค์วัดสาขลา *พระปรางค์วัดอรุณ*

วัดสาขลา ถือเป็นแหล่งรวมจิตใจของชาวบ้านสาขลาผู้คน โดยมีหลวงพ่อโต (ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นพระพี่น้องกับพ่อโสธร) ประดิษฐานอยู่

รูปแบบทางสถาปัตยกรรมภายในวัด ได้แก่ โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ หอกลอง เมรุเผาศพ เป็นรูปแบบไทยประยุกต์ ก่ออิฐถือปูน ส่วนกุฏิพระเป็นเรือนไทยเดิม ลักษณะส่วนใหญ่เหมือนกับวัดอื่นๆ ในภาคกลางโดยทั่วไป ซึ่ง สร้างตามความศรัทธาและกำลังแรงงานของชาวบ้านแต่ละยุคสมัย แต่สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของวัดแห่งนี้ ได้แก่ พระปรางค์เอียง ซึ่งจากบันทึกของวัดกล่าวว่าสร้างโดยช่างชาวบ้าน ในสมัยรัชกาลที่ ๔ โดยได้จำลองแบบมาจากพระปรางค์วัดอรุณ สถาปัตยกรรมชิ้นเอกของยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งสร้างสมัยรัชกาลที่ ๒ โดยก็ได้จำลองแบบมาจากวัดไชยวัฒนาราม ที่อยุธยา ถือเป็นการถ่ายทอดทางรูปแบบสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก

ลักษณะทางกายภาพ

สถาปัตยกรรม – ศาลเจ้า

ในบริเวณหมู่บ้าน มีศาลเจ้ารวม 5 แห่ง ที่สำคัญได้แก่ ศาลเจ้าพ่อไทยใหญ่ ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณตลาดบ้านสาขลา และศาลเจ้าพ่อเสือ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณสะพานทางเข้าชุมชน ศาลเจ้าแต่ละแห่งสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของเจ้าที่ตามความเชื่อของผู้สร้างและคนในชุมชน ส่วนรูปแบบทางสถาปัตยกรรม มีทั้งแบบไทยประยุกต์ ซึ่งเป็นศาลาไม้ทรงไทยยกพื้นสูง และแบบเก๋งจีน ส่วนใหญ่ใช้สีแดงตามความเชื่อที่ว่าเป็นสีมงคล โดยชาวบ้านเคารพกราบไหว้เพื่อขอให้คุ้มครองป้องกันภัย เช่น การป้องกันน้ำท่วม และไฟไหม้ ตามความเชื่อของแต่ละบุคคล

ศาลเจ้าพ่อไทยใหญ่

ลักษณะทางกายภาพ

สถาปัตยกรรม - บ้านเรือน

สำหรับลักษณะทางกายภาพ หากพิจารณาทางด้านลักษณะสถาปัตยกรรม โดยเฉพาะในส่วนของอาคารบ้านเรือน จะพบว่า สามารถแบ่งกลุ่มบ้านเรือนในชุมชนบ้านสาขลาตามช่วงอายุที่แตกต่างกันได้เป็น 3 กลุ่ม คือ เรือนทรงไทยเดิม ช่วงอายุ 70 - 100 ปี เรือนไทยปั้นหยา อายุ 30 – 70 ปี และบ้านไทยประยุกต์ ซึ่งมีอายุไม่เกิน 30 ปี นอกจากนี้ ก็ยังมีบ้านเรือนที่ถูกทิ้งร้างอีกด้วย

บ้านถูกทิ้งร้าง

เปรียบเทียบบ้านใหม่กับบ้านเก่า

ลักษณะทางกายภาพ

หากสังเกตจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ รูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบชุมชนดั้งเดิมตามริมแม่น้ำและคลอง การรวมกลุ่มและลักษณะของบ้านเรือน สันนิษฐานได้ว่า แต่เดิมเรือนที่ปลูกในชุมชนนี้ล้วนเป็นเรือนไทยหลังคาจั่วแหลม มีเหงาและปั้นลม ทั้งเรือนเดี่ยวและเรือนหมู่ แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป การซ่อมแซมหรือการต่อเติมอาคารบ้านเรือนก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางสถาปัตยกรรมเพิ่มมากขึ้น กลายเป็น**เรือนไทยปั้นหยา**และ**บ้านไทยประยุกต์**

โดย**เรือนทรงไทย** จะเป็นเรือนไม้สองชั้นใต้ถุนสูง ลักษณะตัวเรือนเป็นเรือนเดี่ยวและเรือนหมู่ มีโครงสร้างหลัก โครงหลังคา พื้นและผนังบ้านเดิมเป็นไม้ทั้งหมด แต่ส่วนใหญ่ปั้นลมชำรุดจนไม่เห็นตัวเหงาเหลืออยู่ และจะมุงหลังคาด้วยสังกะสี ผนังอาคารเป็นผนังฝาปะกน มีเชิงชายไม้ลายฉลุ

การกั้นอาณาเขต ในบ้านเก่านั้นไม่ค่อยชัดเจน อาจเป็นเพียงการปลูกเป็นรั้วต้นไม้ขึ้นเท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไว้เนื้อเชื่อใจกันของคนในชุมชน แต่บ้านที่สร้างใหม่เริ่มมีการกั้นรั้วคสล.อย่างแน่นหนายิ่งขึ้น

ลักษณะทางกายภาพ

การจัดพื้นที่ใช้สอยภายในบ้าน จะเป็นห้องแบบห้องเดียวขนาดใหญ่ ไม่มีการกั้นห้องผนังภายในใช้เป็นทั้งห้องนอนและห้องรับแขกพื้นที่ใต้ถุนบ้าน หากไม่ถูกน้ำท่วมถึง ก็จะใช้เป็นบริเวณนั่งเล่นพักผ่อนและเก็บของ

ปัญหาน้ำท่วมและปัญหาดินจม เนื่องมาจากสภาพดินทรุดตัว ซึ่งมีการทรุดตัวเร็วมาก คือ โดยเฉลี่ยปีละ 7- 10 เซนติเมตร และมีสภาพเป็นดินเลน ทำให้ต้องมีการดีดตัวบ้าน ซึ่งหมายถึง การต่อเสาบ้านและยกพื้นบนเสาที่แก้ไขใหม่แล้ว อาทิเช่น จากเดิม 2 ชั้น ก็ดีดเป็น 3 ชั้น ซึ่งวัสดุหลักในการสร้างบ้านได้แก่ ไม้ เนื่องจากมีน้ำหนักเบาและเป็นความคุ้นเคยของช่างรับเหมาย่อยในพื้นที่

การดีดบ้าน อาจมีการปรับปรุงโดยเปลี่ยนเสาตอม่อเป็นเสาปูน แต่ใช้ตัวเรือนเดิม โครงสร้างหลังคา ผนัง พื้น เป็นของเก่าแต่ดั้งเดิม หรือบางหลังสร้างผสมระหว่างโครงสร้างไม้และคอนกรีตเสริมเหล็ก เปลี่ยนจากหลังคามุงจากเป็นหลังคามุงกระเบื้องลอนเล็ก บ้านซึ่งมีใต้ถุนสูง คนเดินลอดได้ ใช้ประโยชน์ได้เต็มที่ แต่ในปัจจุบันเป็นเพียงแค่บ้านยกพื้นเท่านั้น ไม่สามารถใช้งานใต้ถุนได้เต็มที่เช่นเคย หรืออาจเปลี่ยนเป็นพื้นคอนกรีตและกั้นห้องล่างบางส่วนเพื่อใช้เป็นห้องอาหาร ครัว และพักผ่อน ค่าแรงการดีดบ้านแต่ละหลังอยู่ที่ประมาณ 50,000 – 100,000 บาท ขึ้นอยู่กับขนาดบ้านว่าบ้านเล็กหรือใหญ่ ซึ่งค่าวัสดุคิดต่างหาก เฉลี่ยราคาอยู่ประมาณ 50,000– 300,000 บาท

ลักษณะทางกายภาพ

การต่อเติมและการดัดบ้านที่กล่าวมา จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้บ้านเรือนทั้งหมดในชุมชนบ้านสาขลามีความหลากหลาย แต่ก็ยังคงลักษณะของบ้านแบบไทย และวิถีชีวิตแบบชาวน้ำไว้อย่างกลมกลืน อาทิเช่น เรือนไทยผสมกับส่วนต่อเติมใหม่เป็นหลังคาเพิงหมาแหงน หรือเป็นเรือนไม้สองชั้น ซึ่งมีหลังคา 3 ประเภท คือ หลังคาจั่วทรงไทยมีทั้งเหงาและปั้นลมของเรือนเดิม หลังคาจั่วความลาดเอียงต่ำ และหลังคาเพิงหมาแหงน หรือเรือนไทยแบบเรือนเดี่ยวมีชานหน้าชานหน้า หรือเรือนประยุกต์ ซึ่งมีลายไม้ฉลุที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ทำให้ดูมีลักษณะการผสมระหว่างสิ่งเก่าและสิ่งใหม่อย่างลงตัวสอดคล้องกัน แม้บางหลังจะมีกันสาดอลูมิเนียมคลุมระเบียงหน้าบ้านและมีการต่อเติมใช้งานด้านล่างทำให้การใช้สอยกลายเป็นเรือน 2 –3 ชั้นอย่างที่เห็นกันทั่วไปก็ตาม

ลักษณะทางกายภาพ

กล่าวโดยสรุป ลักษณะที่อยู่อาศัยในชุมชนบ้านสาขลายังแบ่งได้เป็น 5 ลักษณะ คือ บ้านสองชั้น ร้อยละ 40.4 , บ้านชั้นเดียวยกพื้น ร้อยละ 26.1 , บ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูงร้อยละ 25.3 , บ้านสามชั้น ร้อยละ 6.1 และบ้านชั้นเดียวติดดิน ร้อยละ 2.0 ลักษณะของบ้านในชุมชน ส่วนใหญ่ ร้อยละ 40.4 เป็นบ้านสองชั้น ไม่มีการกั้นห้อง ร้อยละ 32.2 โดยห้องนอนและห้องอเนกประสงค์จะเป็นห้องเดียวกัน มีห้องน้ำเพียงห้องเดียวร้อยละ 79.6 และบ้านที่ไม่มีห้องน้ำ ร้อยละ 0.8 ลักษณะส้วมในชุมชนเป็นส้วมบ่อเกรอะบ่อซึมร้อยละ 95.5 และปล่อยลงน้ำโดยตรง ร้อยละ 4.5 จำนวนถังส้วมมีปล้อง 3 ใบ ร้อยละ 30.3 และบ่อเหลี่ยม ก่อด้วยคอนกรีต ร้อยละ 9.1

พื้นที่ใช้สอยของบ้านมีขนาด 50 –100 ตารางเมตร ร้อยละ 30.6 และ 100 – 200 ตารางเมตร ร้อยละ 30.6 ปลูกบ้านในเนื้อที่มีขนาด 10 - 20 ตารางวาร้อยละ 28.6

ลักษณะทางกายภาพ

สถาปัตยกรรม - ศาลพระภูมิ

ในชุมชนบ้านสาขลา มีการตั้งศาลพระภูมิตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ ซึ่งมีจำกัดและมีปัญหาน้ำท่วม จะพบว่า มีการตั้งศาลพระภูมิเป็นเสาสูงหรือตั้งศาลอยู่บนระเบียงบ้านชั้นบน เนื่องจากความเชื่อและความเคารพนับถือของชาวบ้านเล่ากันว่า ในสมัยก่อนเมื่อน้ำท่วมชาวบ้านจะขึ้นไปใช้เฉพาะชั้นบนจึงไม่กล้าตั้งศาลไว้ชั้นล่างเพราะหากว่าศาลอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าระดับของพื้นบ้าน จึงกลัวว่าจะเป็นการลบหลู่ศาล

การตั้งศาลพระภูมิโดยยกสูงขึ้นในลักษณะดังกล่าว สามารถพบเห็นได้ในชุมชนริมน้ำที่เกิดน้ำท่วมบ่อยในสมัยโบราณ แต่ในปัจจุบันแทบจะไม่หลงเหลืออยู่แล้ว จึงถือเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนบ้านสาขลา ที่แตกต่างจากชุมชนอื่น โดยสามารถพบเห็นได้เป็นจำนวนมากทั่วทั้งชุมชน อาจเป็นเพราะข้อจำกัดด้านพื้นที่ และการรักษาคติความเชื่อแบบดั้งเดิมของชุมชนเอาไว้ได้

ภาพในอดีต ศาลพระภูมิในชุมชนริมน้ำ กบินทร์บุรี

ลักษณะทางกายภาพ

คติความเชื่อเกี่ยวกับศาลพระภูมิ

ระหว่างพิธีสร้างบ้าน ปลูกเรือน เกิด แต่งงาน และตาย ชาวบ้านจะตั้งศาลผี หรือหอผีขึ้น สำหรับเซ่นไหว้บูชาเป็นศาลเพียงตาหรือศาลชั่วคราวเพื่อขอความคุ้มครอง เมื่อปลูกเรือนเสร็จ จึงตั้งศาลหรือหอผีไว้ประจำบ้าน ผีหรือเทวดาที่อยู่ศาลอย่างนี้เรียกว่า พระภูมิเจ้าที่ หรือ พระภูมิบ้าน (บ้านในที่นี้หมายถึงหมู่บ้าน เนื่องจากคนไทยนิยมอยู่ในหมู่ญาติพี่น้องหลายครอบครัว) แต่ปัจจุบันความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษแทบจะไม่หลงเหลืออยู่แล้ว

พระภูมิมีทั้งหมด 9 องค์ คือ พระภูมิบ้านเรือน พระภูมิรักษาประตูและหัวบันได พระภูมิรักษาเรือนหอ พระภูมิโรงวัวควาย พระภูมิยุ้งข้าว พระภูมินา พระภูมิสวน พระภูมิลาน และพระภูมิวัด ซึ่งพระภูมิเหล่านี้ล้วนเป็นพี่น้องกัน

ในศาลพระภูมิจะมี “เจว็ดพระภูมิ” ซึ่งเป็นตุ๊กตารูปเทวดาถือพระขันธ์ หรือไม่หัตถ์หนึ่งถือสมุดอีกหัตถ์หนึ่งถือแส้ โดยการถือสมุดไว้ เป็นการคงไว้ซึ่งคติความเชื่อของจีน ซึ่งถือว่าพระภูมิเป็นผู้รักษาทะเบียนมนุษย์

ลักษณะทางกายภาพ

คติความเชื่อเกี่ยวกับศาลพระภูมิ

รูปแบบของศาลพระภูมิจะมีลักษณะเป็นเรือนไม้เหมือนบ้านธรรมดายกพื้น ใต้ถุนสูง จั่วเป็นมุมแหลม ขนาดต่างๆ กันไป แยกเป็นของแต่ละบ้าน ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงโดยการสร้างศาลพระภูมิด้วยวัสดุที่คงทนกว่า และใช้วิธีหล่อด้วยแม่พิมพ์เป็นรูปซุ้มหรือรูปปราสาท ซึ่งความงดงามและขนาดที่แตกต่างกัน จะสะท้อนให้เห็นถึงฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัวที่แตกต่างกัน นั่นเอง

ลักษณะการตั้งศาลพระภูมิ จึงเป็นการตั้งตามคติความเชื่อ เช่น หากตั้งใกล้ตัวบ้านจนเงาบ้านทับได้ พระภูมิจะไม่คุ้มครอง นอกจากนั้นจะมีการสังเวยเซ่นไหว้เป็นประจำทุกปี ซึ่งมักกระทำกันในวันขึ้นปีใหม่ หรือวันสงกรานต์ มีการบรรจุเครื่องเซ่นไว้ในบัตรพลี(กระทงหรือใบไม้หรือใบตอง) ใส่กุ้งพล่า ปลายำ วางไว้บนภาชนะที่ทำด้วยหยวกสมมติเหมือนเป็นฉาดรองรวมทั้งเครื่องเซ่นอื่นๆ คือ หัวหมูและไก่

ลักษณะทางกายภาพ

สถาปัตยกรรม - ส่วนประกอบของอาคาร

ส่วนประกอบของอาคารบ้านเรือนในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นไม้ซึ่งยังคงลักษณะของบ้านไทยไว้ได้มาก ได้แก่ การตีฝาซ้อนเกล็ดแนวนอน รูปแบบของระเบียง การยื่นชายคาและค้ำยัน แม้ว่ารูปทรงของอาคารจะมีวิวัฒนาการตามกาลเวลาและมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น แต่ก็ยังคงรักษาส่วนประกอบของอาคารดังกล่าวไว้ได้เป็นอย่างดี

นอกจากนั้น ส่วนประกอบที่ช่วยเสริมให้อาคารมีความร่มรื่นน่าอยู่ยิ่งขึ้นก็คือ การนำต้นไม้เข้ามาตกแต่งและประดับอาคาร ซึ่งเห็นได้ทั่วไปในชุมชน แสดงออกถึงความคุ้นเคยและสัมพันธ์กันระหว่างคนในชุมชนกับธรรมชาติ

ลักษณะทางกายภาพ

ภูมิสถาปัตยกรรม

ลักษณะของภูมิสถาปัตยกรรมในชุมชนบ้านสาขลานั้นยังไม่มีการจัดที่เป็นรูปแบบมากนัก เนื่องมาจากข้อจำกัดด้านพื้นที่ คือบ้านเรือนตั้งอยู่ค่อนข้างชิดติดกัน การใช้สอยของผู้คนจึงมักอยู่ภายในอาคาร ส่วนบ้านที่มีพื้นที่โดยรอบบริเวณบ้านก็จะจัดบริเวณด้วยต้นไม้ ส่วนพื้นที่การสัญจรภายในชุมชนเป็นทางเดินเท้าแคบๆซึ่งยกสูงขึ้นมาจากระดับดินเลน โดยสองข้างทางยังคงสภาพธรรมชาติให้เห็นอยู่มาก

พื้นที่ที่ใช้ประกอบกิจกรรมภายนอกอาคารของชุมชน ที่มีอยู่หลักๆ ก็ได้แก่ ลานหน้าวัดสาขลา ซึ่งไม่ได้มีการออกแบบอะไรมากนัก และสนามเด็กเล่นที่มีลักษณะเป็นลานดินและกั้นรั้ว โดยจะเห็นได้ว่าชุมชนบ้านสาขลายังขาดพื้นที่ภายนอกอาคารเพื่อให้คนในชุมชนได้ใช้สอยอย่างเพียงพอ

ลักษณะทางกายภาพ

การสัญจร

- **การสัญจรภายนอกชุมชน** ได้แก่ การเดินทางเพื่อเข้าสู่ภายในชุมชน หรือเพื่อการเข้าถึงภายในชุมชน

การเดินทางในส่วนนี้แบ่งออกได้เป็น 2 วิธี คือ

1. การเดินทางทางน้ำผ่านคลองสรรพสามิต โดยการนั่งเรือหางยาวจากหลังตลาดปากน้ำ ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยามาข้างฝั่งตะวันตกเข้าคลองสรรพสามิต และเลี้ยวซ้ายเข้าคลองสาขลามาจอดที่ท่าเรือวัดสาขลา

2. ทางบก จากถนนสุขสวัสดิ์ - นาเกลือ เป็นระยะทาง 7.5 กิโลเมตร ถนนดังกล่าวมีลักษณะเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ไม่มีขอบถนน ไม่มีรางระบายน้ำ กว้างประมาณ 7 เมตร 2 ช่องทางสวนกัน พาหนะที่ใช้ได้แก่รถรับจ้างประจำทางสายเจดีย์ — อำเภอ — สาขลา (เจดีย์ หมายถึง พระสมุทรเจดีย์, อำเภอ หมายถึง อำเภอพระสมุทรเจดีย์

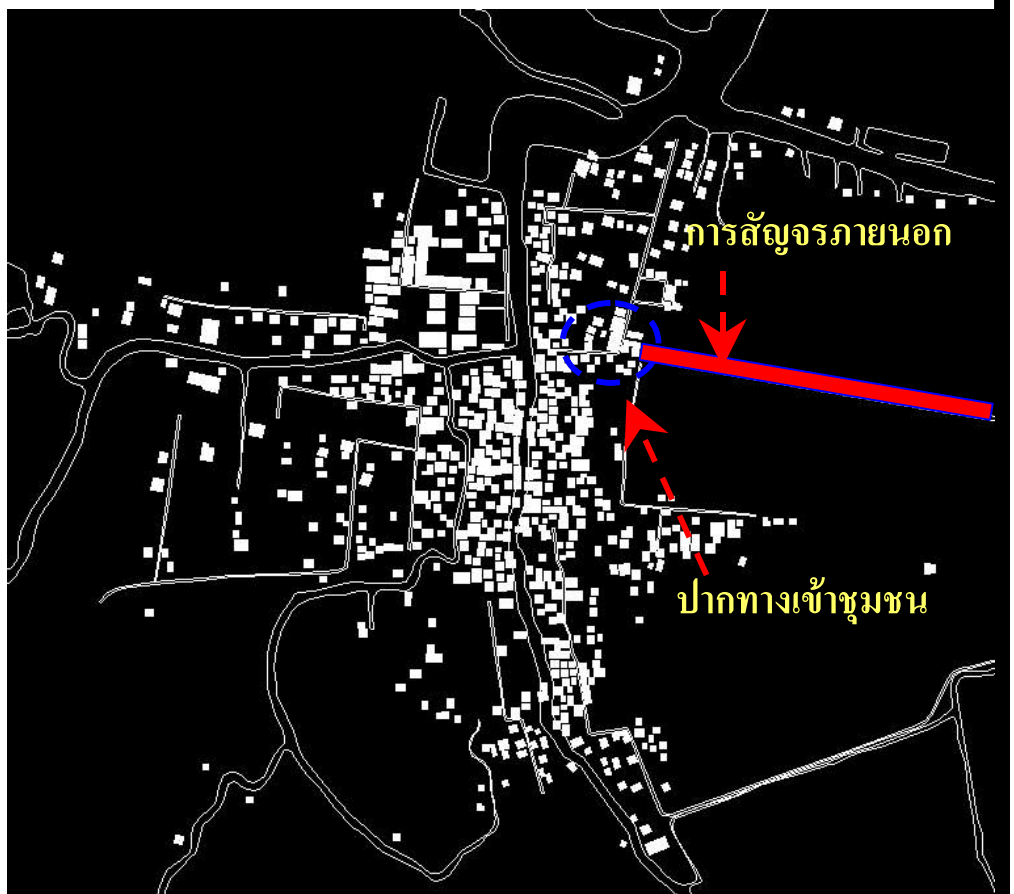

ลักษณะทางกายภาพ

• **การสัญจรภายในชุมชน** ได้แก่ การเดินทางจากบริเวณจุดเชื่อมต่อเข้าไปภายในชุมชน แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. การสัญจรทางน้ำ ได้แก่ การเดินทางตามเส้นลำคลองที่ทอดยาวเข้าไปในชุมชน และคลองซอยต่างๆ พาหนะที่ใช้ได้แก่ เรือพาย และเรือหางยาว

2. การสัญจรทางบก ได้แก่ การเดินทางตามเส้นทางเดินเท้าภายในชุมชนซึ่งเป็นทางเดินพื้นคอนกรีตสำเร็จ กว้างประมาณ 0.90 เมตร รูปแบบการเดินทางที่ใช้ ได้แก่ การเดินเท้า จักยาน และจักรยานยนต์ การสัญจรทางบกพบได้อีกในบริเวณที่เป็นทางคันดินขอบวังกุ้ง ซึ่งเป็นทางเดินสำหรับผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ไกลออกไปจากศูนย์กลางชุมชน จะใช้คันดินดังกล่าวเป็นทางเดินเข้าสู่ชุมชน

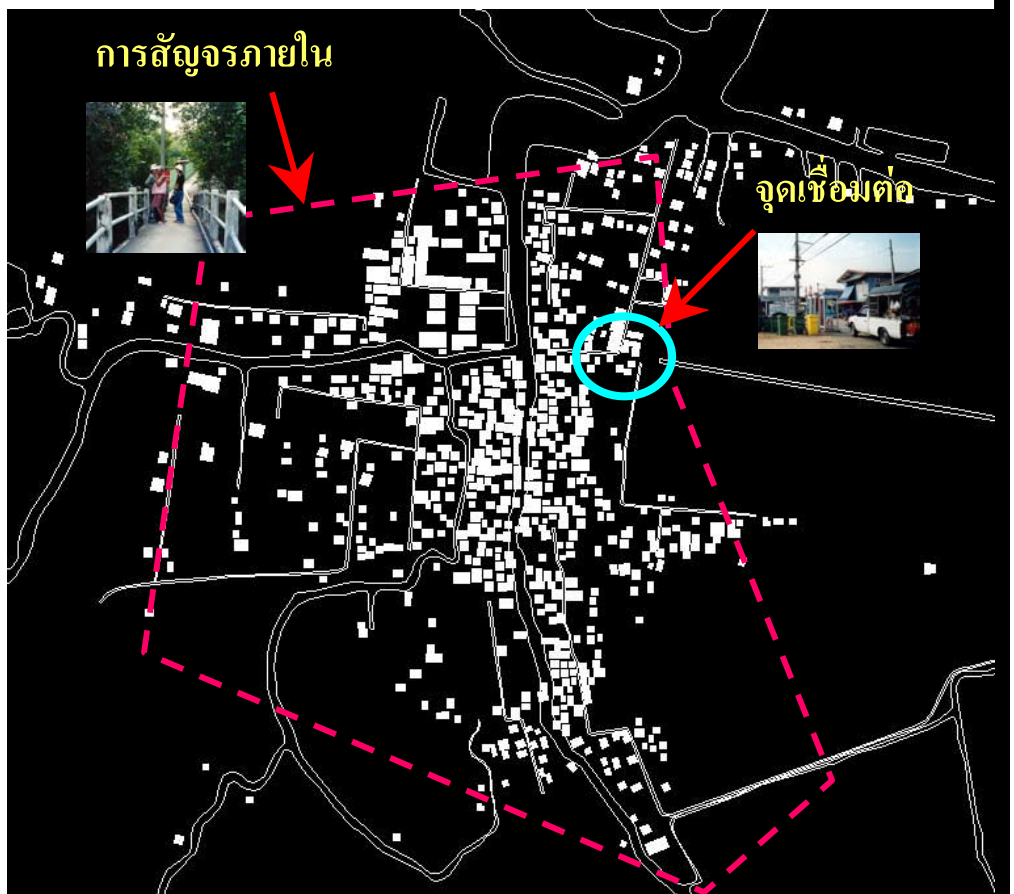

ลักษณะทางกายภาพ

ระบบสาธารณูปโภค

1. ระบบระบายน้ำในชุมชน

ระบบระบายน้ำในชุมชนเป็นแบบลำรางธรรมชาติที่เชื่อมลงสู่ลำคลอง ในหมู่บ้านไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียก่อนทิ้งลงสู่แม่น้ำลำคลอง ส่วนใหญ่จะทิ้งลงคลองโดยตรง หรือทิ้งลงลำรางซึ่งเชื่อมต่อกับลำคลอง

2. ระบบไฟฟ้า

บ้านทุกบ้านมีไฟฟ้าใช้ แต่ปัญหาที่มีก็คือเวลาฝนตกหนักฟ้าคะนอง (ตามคำบอกเล่าของชาวบ้าน)เพราะเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับตำบลแหลมฟ้าผ่า ทำให้เกิดไฟฟ้าดับอยู่เสมอ

3. ระบบน้ำใช้อุปโภค-บริโภค

แต่เดิม ชาวชุมชนบ้านสาขลานั้นไม่มีน้ำประปาใช้ ต้องซื้อน้ำประปาจากทางเรือ และน้ำที่ได้จากการรองน้ำฝนโดยบ้านส่วนใหญ่จะมีตุ่มขนาดใหญ่ไว้ใต้ถุนบ้านเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ ปัจจุบันชาวบ้านใช้น้ำในการอุปโภค-บริโภคจากระบบประปาบาดาลขนาดเล็กแบบขุดเจาะ โดยมีกรรมการประปาหมู่บ้านดูแล การส่งน้ำในท่อยางแข็ง ส่งน้ำขนานไปกับข้างทางเดินเท้า ค.ส.ล.ในชุมชน

ลักษณะทางกายภาพ

4. การจัดเก็บขยะ

ก่อนหน้านี้ชุมชนสาขลายังไม่มีระบบกำจัดขยะ ชาวบ้านจะทิ้งขยะต่างๆ ลงคลองเป็นส่วนใหญ่ แต่ในปัจจุบันจากการที่ประชากรเพิ่มมากขึ้น และขยะในปัจจุบันมีถุงพลาสติกปนอยู่มาก ทำให้ย่อยสลายได้ยาก ดังนั้นในปี พ.ศ. 2535 ทางชุมชนได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดให้ทำการจัดสร้างเตาเผาขยะระบบอัดฉีดน้ำมันในพื้นที่ของวัดสาขลา เตาเผาดังกล่าวในปัจจุบันไม่ได้มีการใช้งานอีกเลยทั้งนี้เนื่องจากเกิดการชำรุด นอกจากนี้ยังพบว่า ไม่มีรถเก็บขยะของเทศบาลอำเภอเข้ามาเก็บขยะภายในชุมชนแต่อย่างใด

5. ระบบโทรศัพท์

ในอดีตชาวสาขลานั้นไม่มีโทรศัพท์ใช้ จะมีก็แต่เพียงโทรศัพท์สาธารณะหน้าวัด 2 เครื่อง ปัจจุบันชาวชุมชนมีโทรศัพท์ติดตั้งประจำบ้านแล้ว โดยได้รับบริการจากบริษัท เทเลคอมเอเซีย จำกัด (มหาชน)

ลักษณะทางกายภาพ

สาธารณูปการ

1. ตลาด

ในชุมชนมีตลาดสด 1 แห่ง ซึ่งมีสภาพทรุดโทรม และมีร้านค้าย่อยกระจายตัวตามทางเดินเท้าเป็นจุดๆ นอกจากนี้ยังมีร้านค้าขายของชำ และร้านขายอาหาร

2. โรงเรียน

ภายในชุมชน มีโรงเรียนที่ทำการสอนในระดับต่างๆ ดังนี้

* ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ภายในวัดสาขลา บริเวณด้านหลังวัด
* โรงเรียนประถม 1 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนชุมชนวัดสาขลา ตั้งอยู่หมู่ที่ 3
* โรงเรียนมัธยม 1 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนสาขลาสุทธีราอุปถัมภ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 4

3. สวนสาธารณะและลานกีฬา

ชุมชนสาขลามีสนามฟุตบอล 1 สนาม ตั้งอยู่บริเวณหลังวัดสาขลา

4. สถานีอนามัย

มีสถานีอนามัย 1 แห่ง ขึ้นกับสาธารณะสุขอำเภอพระสมุทรเจดีย์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 นอกจากนี้ยังมีศูนย์สาธารณสุข 1 แห่งต่อ 1 หมู่บ้าน รวม 3 แห่ง (ยกเว้นหมู่ 3) โดยมีกลุ่มอาสาสมัครสาธารณะสุขเป็นผู้ดูแล

ประชากร

จำนวนประชากรในชุมชนบ้านสาขลาในปี พ.ศ.2544 มีจำนวนทั้งสิ้น 5,241 คน มีจำนวนครัวเรือน 1,044 ครัวเรือน คิดเป็นสัดส่วนประชากรเฉลี่ย 5 คนต่อครัวเรือน

ประชากรส่วนใหญ่มีเชื้อชาติไทยและบางส่วนมีเชื้อชาติจีน

ด้านการนับถือศาสนา ประชากรทั้งหมดในพื้นที่เป็นพุทธศาสนิกชน

เศรษฐกิจ

ประชากร ส่วนใหญ่ในชุมชนประกอบอาชีพรับจ้าง ทั่วไป ประมาณร้อยละ 40โดยรับจ้างรายวันอยู่ภายในชุมชน (ส่วนใหญ่เป็นการรับจ้างที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น งมหอย คัดขนาดกุ้ง ทำปลาตากแห้ง) รองลงมาได้แก่อาชีพค้าขายในชุมชน ประมาณร้อยละ 26 และอาชีพทำการเกษตร เช่น ทำวังกุ้ง ปูและปลาแบบธรรมชาติ ร้อยละ 18 ที่เหลือประกอบอาชีพอื่นๆ ได้แก่ รับราชการและทำงานโรงงาน

ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนมีฐานะปานกลางถึงค่อนข้างยากจน โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 5,000 บาท

สินค้า ที่ขึ้นชื่อของชุมชน ได้แก่ กุ้งเหยียด กุ้งแห้ง กะปิ ปลาตากแห้ง (ปลากุเลาและปลาหมอเทศ)

สังคม - วัฒนธรรม

สังคมวัฒนธรรม ยังคงพบเห็นความสัมพันธ์ระหว่าง**ชุมชนกับวัด** นั่นคือ การรักษาประเพณีและวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น ยกตัวอย่างเช่น ประเพณีงานบวช งานศพ และงานประจำปีวัดสาขลา นมัสการหลวงพ่อโตพระพุทธรูปสำคัญของวัดในพระวิหาร ซึ่งจะมีการประกวดแข่งเรือพายระหว่างวันที่ 25-27 ตุลาคมของทุกปี

นอกจากนี้เรายังพบเห็นความสำคัญระหว่าง**ชุมชนกับลำคลอง** เพราะน้ำเป็นส่วนหนึ่งที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชุมชนบ้านสาขลา ใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น ประมง และวังกุ้ง ในลำคลองยังมีเรือหางยาววิ่งสัญจรอยู่บ้าง ความสัมพันธ์ภายในชุมชนเนื่องจากเป็นชุมชนดั้งเดิมและเป็นครอบครัวขยายจึงมีความผูกพันกับแบบเครือญาติ พึ่งพาอาศัยกัน

สภาพปัญหา

สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนที่พบมากได้แก่ **ปัญหาขยะ** เนื่องจากไม่มีที่ทิ้งและเกิดจากความเคยชินในการทิ้งขยะลงแม่น้ำ เนื่องจากว่าขยะที่ทิ้งไปก็จะไหลไปตามน้ำไม่ได้ติดเกะกะอยู่หน้าบ้านของตน แต่ปัญหาที่ตามมาคือ ขยะเหล่านี้ไม่ได้รับการกำจัดที่ถูกต้องเมื่อเวลาน้ำขึ้นลงขยะที่ทิ้งไปก็จะไหลกลับเข้ามาใหม่และเกิดการสะสมอยู่ในชุมชน บ้านเรือนหลายหลังถูก**ทิ้งร้าง**ขาดการดูแลเนื่องจากเจ้าของได้ย้ายออกไปอยู่ที่อื่น นอกจากนั้น **การขาดความรู้**ในการบูรณะโบราณสถานอันได้แก่ พระปรางค์ของวัด ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมให้กับคุณค่าทางสถาปัตยกรรม เพราะคนในชุมชน ละเลย และมองไม่เห็นคุณค่าของสิ่งที่ตนมีอยู่ ที่สำคัญคือ ถึงแม้ว่าคนในชุมชนจะรู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี แต่ว่ายังขาด**การรวมกลุ่ม**ในอันที่จะพัฒนาชุมชนของตนอย่างเป็นปึกแผ่นทำให้ปัญหาต่างๆ ในชุมชนจึงยังไม่ได้รับการแก้ไขเท่าที่ควร